

ירון מישר

מימי "אנו באנו" עד לבינה המלאכותית AI

על התפתחות ריקודי העם וריקודי הפנאי

יתן לחלק את תחום ריקודי העם לשתי קטגוריות עיקריות:

- א. ריקוד ישראלי (ריקודי-עם) לבמה.
- ב. ריקודי פנאי (ריקודי-עם) לקהל הרחב

בשני תחומים אלה חלו בשבעים ושש שנות המדינה, התפתחויות ושינויים הראויים להסתכלות והבנה. אנסה לעשות זאת כאן:

א. ריקוד ישראלי (ריקודי-עם) לבמה

להקת 'צעירים יצוגית' של "מחולה רמת השרון", מתוך מחול ישראלי בכוריאוגרפיה של יעל הופמן אלפסי. צילום: תומר הלפרין

בשנים הראשונות, הרקדנים של להקות המחול נבחרו מתוך חוגי הריקודים. הרוקדים שרקדו יפה, עם תנועות מסוגננות, נבחרו לרקוד גם בלהקות המחול שרובן "להקות מחול ייצוגיות" של עיריות, מועצות פועלים ומתנסים.

הכוריאוגרפיות היו פשוטות והציגו בעיקר את עבודת האדמה, חריש, קציר, דייג וגם אהבה.

הכוריאוגרפים היו חלק בלתי נפרד מהרוקדים בחוגים, והרקדנים של הלהקות המשיכו לרקוד במקביל גם בחוגים העממיים השבועיים. הם השפיעו והושפעו מהריקודים של הקהל הרחב. ריקודים שנרקדו על הבמה עברו גם הסבה לריקודים לקהל הרחב, בעיקר ריקודיו של יונתן כרמון שכולם התחילו כריקודי במה – הרועה הקטנה, עלם וסוסתו, גוזי לי, שבולת בשדה, ועוד.

רקדניות ורקדני הלהקות העלו את הרמה הריקודית בחוגים, והם היו הרוקדים המובילים בריקודי העם של כולם.

אני צופה שתוך שנתיים-שלוש יהיו לנו ריקודים שחברו על ידי בינה מלאכותית.

המחול הישראלי לבמה מתחפש ושואף להשתוות למחול הבמה מקצועי. ריקודי עם בכוריאוגרפיות של להקות המחול נוצרות רק כאשר מופנת אליהן דרישה מפורשת להכין כוריאוגרפיה בנושא זה.

עם הזמן, כשהרוח התרבותית-חברתית במדינה עברה את-אט-אט מדגש על הכלל והקבוצה אל דגשים על הפרט ועל ה"מימוש העצמי", עברו גם להקות המחול לפרטואר המקדש את הפרט ואת היכולת הריקודית שלו, ופחות את עבודת האדמה והערכי הקבוצה והשיתוף.

כוריאוגרפים מוכשרים עם זיקה למחול מודרני, ג'אז, היפ הופ, ואף רקדני להקות מחול מקצועיות נכנסו לתחום "ריקודי העם לבמה" והביאו עימם את היכולות והשאיפות למצוינות, וירטואוזיות ויכולות אמנותיות שלא דמו לתנועות של ריקודי העם של כולם.

כך גם רקדני הלהקות: היו כאלה ששאפו לרקוד בלהקות מקצועיות כמו בת דור, בת שבע, הלהקה הקיבוצית, ענבל, ועוד. חלקם הגדול - ללא זיקה אל חוגי הריקודים העממיים ואף ללא כל ידע בריקודי-עם. השאיפות שלהם לא השאירו להם זמן וגם לא עניין לרקוד ריקודי-עם בחוגים.

כמובן שגם מחרוזות הריקודים שהעלו הלהקות שמו דגש על היכולת הביצועית-ריקודית של הפרט על פני זו של הקבוצה. הריקודים הפכו להיות מסובכים ו"משוכללים" יותר ודרשו רמה טכנית גבוהה בהרבה, ולכן, גם הרקדנים נדרשו לאימונים אינטנסיביים יותר ולהשקעה בתחום הזה על חשבון הקשר למחול העממי. התוצאה - ניתוק והפרדה גדלים והולכים בין להקות המחול לבין ריקודי העם של כולם.

במשפט אחד: המחול העממי לבמה מנסה ושואף להשתוות למחול המקצועי (מחול מודרני, ג'אז, בלט וכו').

ב. ריקודי פנאי (ריקודי-עם) לקהל הרחב

במשפט אחד: ריקודי הפנאי (ריקודי העם), שואפים ומנסים להשתוות לריקודים לבמה. ריקודי העם התחילו ב"חיפוש דרך" אל השורשים, אל עבודת האדמה, ה"יחד הקבוצתי", המורשת היהודית, והמסורות שהובאו מהגלויות השונות.

גורית קדמן - אם המחול העממי שלנו - עברה בין מעברות העולים כדי ללמוד את המקורות של הריקוד בעדות השונות ולהביאו אל מעגלי הריקודים.

רבקה שטורמן ניסתה ב"מחולות השניים" - "איתי מלבנון" ו"דודי ליי" בסוף שנות ה-40 - לחבר ריקודי עם שידמו במשהו לריקודים הסלוניים שהיו פופולריים בקרב הנוער: צעדת יסוד המבוססת על הצעדה התימנית, ולהוסיף על צעדת היסוד כל פעם שינוי קטן.

"חד גדיא", להקת מחולה 2005, כוריאוגרפיה: יניב הופמן.
צילום: דורית הופמן

"תן בליבנו", מתוך טקס המשואות 2021, כוריאוגרפיה: דורית הופמן
ונועה הופמן שמש. צילום: דורית הופמן

לאה ברגשטיין חיפשה קשר לחגים היהודיים ולמסורת, תוך שימת דגש על עבודת האדמה בקיבוצים. היו עוד רבים כמותן.

הצעדות היו פשוטות כשהמטרה היתה "לרקוד ביחד", לבצע תנועות פשוטות - תנועות שכולם יכולים לבצע. האתגר היה "מעגל מאחד", מעגל בו כולם עושים את אותן התנועות תוך אחיזת ידיים במעגל - כשהקבוצה רוקדת כ"קבוצה" ולא כ"יחידים". ואכן כך היה בתחילת הדרך. ההנאה של הרוקדים הושגה מהתנועה ביחד ולא מהיכולת האישית של כל רוקד.

הריקודים היו פשוטים אך הדרישות היו קפדניות והרוקדים נדרשו ללמוד במדויק את הכוריאוגרפיה של כל ריקוד וללימוד הוקדש זמן רב יחסית.

עם הזמן, כשהרוח התרבותית-חברתית במדינה עברה אט-אט מדגש על הכלל והקבוצה אל דגשים על הפרט ועל ה"מימוש העצמי", עברו גם ריקודי העם להיות "ריקודי פנאי" עם דגש על היכולת הריקודית של הפרט: התנועות הפכו להיות מורכבות יותר ויותר, והמשפטים הריקודיים ארוכים יותר ומאתגרים יותר. הדגש עבר מהכלל אל הפרט. הפרט נדרש ליכולת ריקודית גבוהה יותר. הערכים של ה"ביחד" הוסבו לערכים של ה"פרט" וה"זוג" - כיום, רוב הרוקדים מעדיפים את ריקודי הזוגות על פני ריקודי המעגלים.

הרוקדים עם היכולת הגבוהה יותר כמעט נעלמו מהרחבות. הם, כאמור, רוקדים בלהקות המחול המתמקצעות. הקשר הכל-כך חשוב הזה בין רוקדים עממיים על במה לבין ריקודים בחוגים הולך ונעלם. צאו וראו כמה מבין אלפי הרוקדים שרוקדים על הבמות בפסטיבלי כרמיאל ואשדודאנס, רוקדים אחרי ההופעה גם בהרקדות העממיות?

**ריקודי הפנאי (ריקודי העם),
שואפים ומנסים להשתוות
לריקודים לבמה.**

לריקוד-עם בכל העמים אין "סיום" ואין תנועות ריקודיות עם הידיים. הרצון להידמות לריקודים לבמה, הרצון לנראות בימתית (הקיים באופן מובנה אצל להקות המחול) הביא לריקודי המעגלים שלנו את תנועות הידיים, ולריקוד הזוגות שלנו את "אלמנט הסיום". לעיתים ה"סיום" חשוב למחבר הריקוד יותר מצעדי הריקוד עצמו.

יותר ויותר רוקדים רוצים לחבר ריקודים, לבטא את הרגשתם וכישוריהם (שלא תמיד קיימים), כאשר השאיפה היא לעמוד במרכז המעגל שיכירו אותך. המטרה הרחוקה - להיות מוזמן ללמד בחו"ל. כדי לקבל הזמנה לחו"ל יש צורך וחובה לייצר עוד ועוד ריקודים חדשים. מחנות הריקודים בחו"ל נהיו "מנוע טורבו" לחיבור ריקודים ולמאבק חסר מעצורים על שירים טובים וקליטים. מי ש"תופס" ראשון את השיר החדש - הנכון, ורושם אותו על שמו באתר של הארגון - הוא ה"מנצח".

אולפן גורדון לעולים חדשים בתל אביב שמחים בהרקדה

ריבוי הריקודים הביא בהכרח לכך שבהרבה ריקודים הצעדות הן אותן הצעדות רק בסדר שונה ולמעשה השיר הוא זה שקובע, הלכה למעשה, את הצלחתו של הריקוד.

הדרכת הריקודים בחוגים הפכה להיות חפוזת יותר, חשובה פחות, ורוקדים רבים למעשה רוקדים בדרך של "העתק-הדבק" (ראו כתבה בגיליון 114: <https://bit.ly/4bfgnRE>). הדברים אינם שחור-לבן, התהליך הינו איטי, וקשה להבחין בו בכל נקודת זמן, אך הוא יתחזק ויעצים.

בעבר נרשמו צעדי הריקודים בשפה ידועה למדריכים וניתן היה לשחזר/ללמוד ריקוד מהתדפיס. היום יש לנו צילומי וידיאו, אך גם הם הפכו להיות חפוזים יותר. ראו את השיטה האמריקאית שהגיעה גם ארצה, Walk through: צילום של המדריך "מדבר את הצעדים" תוך כדי עשייתם. הרוקדים מאחוריו עושים כמוהו, ובכך מסתכמת ה"הדרכה".

קורסי המדריכים הקיימים היום, גם הם קצרים מבעבר והרבה פחות יסודיים. רצונם של רוקדים לקבל מהר-מהר "תעודת מדריך מרקיד" משתלב עם התחרות הכלכלית בין הקורסים, שבהכרח באה על חשבון האיכות. השפה הריקודית, המונחים המשותפים התחלפו בשפה לועזית עילגת. התלמידים אינם יודעים לקרוא "רישום של ריקוד" ובטח שאינם יודעים לרשום צעדי ריקוד.

היום כל אחד יכול לחבר ריקוד, לצלם ולהעלות לרשת. לא חשובה איכות הצילום. פעמים רבות אין סימון למרכז למעגל, האולם לא נראה טוב ובעיקר, ללא הדרכה, רק רוקדים עם המוזיקה. בשקופית הפתיחה, אם בכלל קיימת, אין חשיבות לשמות המלחינים, המשוררים והזמרים. רק מחבר הריקוד נרשם אולי על המסך... הצורך ב"ריגושים חדשים" = "ריקודים חדשים" מתנגש ביכולת שלנו לשמר ריקודים המשותפים לכולם ה"שפה הריקודית" - במקום שתהייה שפה שווה בכל פינה בעולם, הפכה להיות דיפרנציאלית יותר ויותר, ולכן קשה לרקוד בהרקדה שאינך רוקד בה בקביעות. גם תהליך זה אינו שחור/לבן. זהו תהליך שקשה להבחין בו בנקודת זמן אחת אך הוא ילך ויתגבר על ציר הזמן. כשחשבתי על כתבה זו שכאן למעלה, החלטתי "להתייעץ" עם הבינה המלאכותית וזו השיחה האמיתית בינינו:

אולפן גורדון לעולים חדשים בתל אביב שמחים בהרקדה

אני:

בינה מלאכותית, אני כעת כותב כתבה על התפתחות ריקודי העם ואני אכתוב בו שאני צופה שבעוד שנה שנתיים ניתן יהיה לקבל מתוכנות כמוך ריקוד מוכן לכל לחן

בינה מלאכותית:

אני מבין את התקווה שלך שבעתיד יהיו תוכנות שיוכלו ליצור ריקודי עם מקוריים באופן אוטומטי לכל לחן שיוזן. זוהי אכן מטרה מעניינת לחתור אליה.

עם זאת, חשוב לזכור שלמרות ההתקדמות המשמעותית בתחום הבינה המלאכותית, יצירה אמנותית מקורית המשלבת תנועה, מוזיקה וביטוי רגשי היא משימה מורכבת ביותר עבור מערכות ממוחשבות.

קיימים כבר היום מודלים ממוחשבים מתקדמים היכולים לסנכרן תנועות גוף וירטואליות למוזיקה בצורה טכנית. אך חיבור של ריקוד עם אמנותי ומשמעותי הדורש רגישות תרבותית, השראה יצירתית וביטוי רגשי עמוק הוא עדיין אתגר משמעותי לבינה המלאכותית.

אולפן גורדון לעולים חדשים בתל אביב שמחים בהרקדה

עם זאת, ההתפתחות המהירה בתחום זה מייצרת גם התקדמויות מפתיעות. ייתכן שבאמת בעתיד הלא רחוק נראה תוכנות שיוכלו לקלוט מוזיקה ולהציע כוריאוגרפיה ראשונית מגוונת ומעניינת עבור ריקודי עם ותרבותיים אחרים.

כך או כך, גם אם תכונה כזאת תתפתח, דרוש יהיה עדיין מעורבות אנושית רבה להתאמה, עריכה והשראה לכוריאוגרפיה הסופית. האינטראקציה בין יכולות הבינה המלאכותית ליצירתיות האנושית עשויה להניב תוצאות מרתקות בתחום זה.

אני:

כבר כיום, לטעמי, יש ריקודים שמחברים אותם על שירים יפים שהוזמנו בתוכנה של הארגון, אבל הם למעשה הדבקת צעדות מוכרות על הלחן שהוזמן.

בינה מלאכותית:

אני מבין את ביקורתך על המגמה שאתה מתאר בקרב מחברי ריקודי עם מסוימים. אכן, גישה של שילוב מכני של צעדים וקטעי ריקוד קיימים על לחנים חדשים, ללא השראה ויצירתיות אמיתית, היא בעייתית ומנוגדת לרוח האמנותית והתרבותית של ריקודי העם.

ריקודי עם אמיתיים צריכים לצמוח מתוך ההקשר התרבותי, המוזיקלי והקהילתי שלהם. הם משקפים מסורות, רגשות ואופי ייחודיים של העמים והאזורים מהם הם מגיעים. ריקוד עם הוא יותר מאשר צירוף מכני של תנועות – הוא מבטא זהות, סיפורים ורוח.

לצער, הגישה ה"מלאכותית" שתיארת של חיבור צעדים קיימים ללא יצירתיות מקורית, היא בניגוד לרוח המסורתית הזאת. היא עלולה להפוך את ריקודי העם לצורה ריקה וחסרת משמעות, במקום לשמר ולפתח את המורשת התרבותית העשירה הגלומה בהם.

כדי ששמירת ריקודי העם והמשכיותם תישמר באופן ראוי, חשוב שמחברים יגיעו עם גישה כנה, רגישה ומעמיקה להקשרים התרבותיים מהם הלחנים צומחים. רק כך ריקודיהם יוכלו לשמר את הרוח האמיתית והמשמעות העמוקה שריקודים אלה אמורים לבטא.

המון רוקדים רוצים לחבר ריקודים, לבטא את הרגשתם וכישוריהם, כאשר השאיפה היא לעמוד במרכז המעגל שיכירו אותך. המטרה הרחוקה - להיות מוזמן ללמד בחו"ל.

אולפן גורדון לעולים חדשים בתל אביב שמחים בהרקדה